

Priset för ett skolmisslyckande

En rapport om konsekvenserna
av uteblivna insatser

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning och slutsatser	4
Undersökningens huvudresultat	4
Krav från Sveriges Lärare	4
Vad är ett skolmisslyckande?	5
Skolans uppdrag	5
Vad ökar risken för ett skolmisslyckande?	6
Vad kan minska risken för skolmisslyckanden?	7
Vägen mot ett skolmisslyckande	8
Hur många drabbas?	9
Konsekvenser av skolmisslyckanden	12
Skolrelaterade konsekvenser	12
Konsekvenser för individer	13
Konsekvenser för lärare och annan skolpersonal	13
Samhällsekonomiska konsekvenser	13
Resultat: Vad kostar ett skolmisslyckande?	14
Diskussion	17
Sveriges Lärares krav	19
Metodbeskrivning	20
Referenser	22

Förord

Varje år slås många tusen elever ut i svensk skola. De lämnar systemet utan att ens vara behöriga till gymnasiet, eller utan fullständiga gymnasiebetyg. Vad det leder till är välkänt: en ökad risk för arbetslöshet, psykisk ohälsa, kriminalitet, sociala utmaningar och annan utanförskapsproblematik. Sveriges Lärare har tidigare i år kunnat visa på ett mycket starkt samband mellan underkända betyg och fängelsedomar.

Den här rapporten beskriver hur vägen till ett skolmisslyckande ser ut. Den berättar om vad skolmisslyckanden får för konsekvenser för individen, men också för skolan, lärarna och hela det omgivande samhället. I samarbete med nationalekonomen Ingvar Nilsson och beteendevetaren Eva Nilsson Lundmark presenterar vi nya beräkningar över vad skolmisslyckanden kostar ur ett samhällsperspektiv: 25 miljarder kronor över en femårsperiod, för en enda årskull. Trots att det är lågt och försiktigt räknat är siffran hisnande.

För 25 miljarder kronor skulle, exempelvis, 10 000 speciallärare kunna anställas i tre års tid. Vartenda barn i förskolan skulle också kunna mötas av legitimerade lärare med ett rimligt antal kollegor och ett rimligt antal barn i gruppen.

Där någonstans börjar det. Bakom varje enskild siffra i statistiken finns en elev som i hundratals ögonblick behövt mer än vad förskolan eller skolan förmått ge. Som blivit sittande med sin förundran samtidigt som läraren tvingats hasta vidare. Som inte fått de stödinsatser han eller hon hade behövt. Som fått en sämre undervisning därför att läraren inte hunnit planera. Eller som kanske inte ens undervisats av behöriga lärare i de ämnen där det varit kämpigt.

Det hör till läraryrkets allra tyngsta erfarenheter att som lärare se de behov som inte tillåts att bli tillgodosedda. Och för de drabbade eleverna blir konsekvenserna ofta livslånga. Ur individens perspektiv är kostnaden omätbar.

Hur kan den storskaliga utslagningen få fortgå år efter år? Det kan bara de som beslutar om skolans förutsättningar svara på. För hur den hade kunnat brytas, det vet vi redan. Även om skolmisslyckanden alltid kommer att förekomma hade de varit betydligt färre i ett välfinansierat och likvärdigt skolsystem.

Det är hög tid för våra politiker att agera utifrån den insikten, inte minst genom att skapa rätt förutsättningar för oss lärare. Dels är det inhumant att låta elever slås ut på löpande band, dels är det ett oerhört samhällsekonomiskt slöseri.

Anna Olskog

Förbundsordförande, Sveriges Lärare

Sammanfattning och slutsatser

Skolmisslyckanden kan ta sig många uttryck – att elever inte får det stöd de behöver, växande kunskapsgap mellan elevgrupper eller att vissa elever aldrig klarar gymnasieskolan. Sveriges Lärare har med hjälp av en kalkylmodell fastställt vad olika utanförskap som grundar sig i skolmisslyckanden kostar samhället, bara fem år efter gymnasieskolan. Att investera i barnens skolgång kan rädda fler elever från framtida utanförskap, och samtidigt minska kostnaderna för hela samhället.

Undersökningens huvudresultat

- **Utslagningen börjar tidigt: endast 84 procent av eleverna som avslutade årskurs 9 var behöriga till något av gymnasieskolans nationella program.** Vidare visar Skolverkets statistik över genomströmningen i gymnasieskolan fem år efter start att endast 21 procent av eleverna som påbörjat introduktionsprogram har tagit gymnasieexamen. Motsvarande andel för elever som påbörjat nationella program var 83 procent.
- **Fem år efter gymnasieskolan hade 6 procent av en årskull ingen anknytning till vare sig arbete eller studier.** 7 procent hade svag ställning på arbetsmarknaden (högre förekomst av arbetslöshet) och 6 procent hade osäker ställning på arbetsmarknaden (viss förekomst av arbetslöshet). Det motsvarar närmare 20 000 elever med låg eller ingen anknytning till arbete eller studier. Hälften av dessa elever hade inte tagit examen från gymnasieskolan.
- **Kostnaden för att varken arbeta eller studera fem år efter gymnasietiden summerar till 2,94 miljoner per individ.** Den individuella kostnaden för att ha en svag ställning på arbetsmarknaden är 2,35 miljoner och en osäker ställning kostar cirka 0,85 miljoner kronor per individ.
- **Samhällskostnaden för dessa utanförskap med låg eller ingen anknytning till arbetsmarknaden uppgår till över 40 miljarder kronor på fem år.** Eftersom mer än hälften av dessa elever inte klarat gymnasieskolan har 25 miljarder kronor en stark koppling till skolmisslyckanden.

Krav från Sveriges Lärare

- Staten måste överta finansierings- och resursfördelningsansvaret för skolväsendet.
- Reglera faktorer som undervisningstid, tid för både planering samt för- och efterarbete, elev- och barngruppsstorlekar, minimibemanning och lärartäthet.
- Alla elever ska få det stöd de behöver och dessutom få förutsättningar för att må bra i skolan.
- Öka möjligheten att ge undervisning i halvklass och i liten grupp.
- Det behövs både myndighetssamverkan och samhällssamverkan kring barn och unga som riskerar skolmisslyckanden.

Vad är ett skolmisslyckande?

Varje år lämnar tusentals elever skolan utan fullständiga betyg eller gymnasiebehörighet. Bakom statistiken finns barn och unga som riskerar att få försämrade möjligheter till vidare studier, arbete och med risk för utanförskap och försämrad hälsa. Samtidigt påverkas elever, familjer, lärare och samhället. Skolmisslyckanden handlar därför inte bara om en misslyckad utbildning utan även om psykisk hälsa, arbetsmarknad, trygghet och samhällsekonomi.

Skolans uppdrag

Skolans uppdrag är att ge alla elever förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt utifrån utbildningens mål. Uppdraget omfattar både kunskapsutveckling, demokratiska värderingar och personlig utveckling. En central del är det kompensatoriska uppdraget. Det innebär att skolan ska sträva efter att väga upp skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Detta är grunden för en likvärdig skola. Enligt skollagen ska alla oberoende av geografisk hemvist, sociala och ekonomiska förhållanden eller oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder ha rätt till lika tillgång till utbildning i skolväsendet (SFS, 2010:800). Vidare står det att särskild hänsyn ska ta till barnets bästa.

Särskilt stöd och extra anpassningar är reglerat i skollagen (SFS, 2010:800). Det innebär att eleven har rätt att få särskilt stöd om eleven riskerar att inte uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. Eleven ska skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen om det framkommer att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. Stödet ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet, om det inte är uppenbart obehövligt. Detta gäller elever i samtliga skolformer och i fritidshemmet.

Om eleven trots extra anpassningar inte kommer uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas så ska detta anmälas till rektorn. Det ska även göras om det finns skäl att anta att de extra anpassningarna inte skulle vara tillräckliga. Rektor ska då se till att elevens behov av särskilt stöd utreds skyndsamt. Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation. För en elev i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan ska det särskilda stödet ges på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. Om det finns särskilda skäl, får ett beslut för en elev i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan eller sameskolan innebära att särskilt stöd ska ges enskilt eller i en annan undervisningsgrupp (särskild undervisningsgrupp) än den som eleven normalt hör till. Särskilt stöd ska ges oavsett om man har en diagnos eller inte.

Sedan 1 juli 2019 gäller bestämmelser i skollagen om en garanti för tidiga stödinsatser. Garantin omfattar förskoleklass, lågstadiet, sameskolan och specialskolan och syftar till att elever som är i behov av stödinsatser för sin språkliga och matematiska utveckling ska få rätt stöd i tid.

Vad ökar risken för ett skolmisslyckande?

Skolmisslyckande är ett komplext fenomen där det ofta finns flera samverkande faktorer som påverkar (se tabell 1). Faktorer som är kopplade till eleven och elevens livssituation, skolans förutsättningar och samhällets stödfunktioner. Psykisk ohälsa, neuropsykiatriska svårigheter, kunskapsluckor och språkbarriärer är några exempel på individuella faktorer som kan påverka en individs möjlighet att delta i undervisningen och tillgodogöra sig kunskap.

Samtidigt har socioekonomiska faktorer stor betydelse. Vårdnadshavares utbildningsnivå, bostadssegregation, och ekonomisk utsatthet påverkar barns förutsättningar redan från att de föds. Trots att skolan har ett kompensatoriskt uppdrag så kan vi tydligt se att likvärdigheten har minskat över tid (Sveriges Lärare, 2023:1; Yang Hansen & Gustafsson, 2019; Skolverket, 2025:1). Detta syns inte minst i statistiken över antalet elever som går ut grundskolan utan gymnasiebehörighet. Andelen elever som går ut grundskolan utan gymnasiebehörighet är betydligt högre för de som har en NPF-diagnos, har utländsk bakgrund eller har föräldrar som inte har någon gymnasieutbildning (Skolverket, 2025:3; Föräldranätverket Rätten till Utbildning, 2023).

Tabell 1. Faktorer kopplade till skolmisslyckanden

Faktorer kopplade till eleven	Faktorer kopplade till skolan
Individuella faktorer - Fysisk och psykisk hälsa - Neuropsykiatriska och kognitiva faktorer - Kunskapsfaktorer - Språkliga faktorer Familje- och uppväxtförhållanden - Missbruk och våld i hemmet - Psykisk ohälsa hos vårdnadshavare - Instabil hemsituation med bristande trygghet - Trångboddhet - Bristande möjligheter till fritidsaktiviteter av ekonomiska skäl - Begränsade möjligheter till stöd i hemmet Ojämlika livsvillkor - Vårdnadshavares utbildningsnivå - Ekonomisk utsatthet och barnfattigdom - Bostadssegregation - Skolsegregation - Diskriminering	Tillgång till stöd - Brist på särskilt stöd - Felaktiga eller otillräckliga stödinsatser - För sena insatser (ofta på högstadiet) - Begränsad tillgång till undervisning i mindre grupper - Brist på speciallärare/specialpedagoger - Otillräckligt med stödpersonal både i och utanför klassrummet Brist på lärares förutsättningar - För stora klasser/grupper - Brist på tid till för- och efterarbete - Hög arbetsbelastning - För mycket kringarbete Trygghet och studiero - Bristande studiero - Kränkningar, hot och våld - Otrygg skolmiljö - Brist på tid för relationsarbete Organisatoriska och strukturella faktorer - Hög personalomsättning - Obehöriga lärare - Låg personaltäthet - Ej ändamålsenliga lokaler - Återkommande besparingar och effektivitetskrav - Bristande ledarskap - Bristande samverkan

Även om elever enligt lag har rätt till stöd så visar flera undersökningar att det i praktiken inte efterlevs (Diskrimineringsombudsmannen, 2023; Lärarnas Riksförbund, 2021; Sveriges Lärare, 2024; Sveriges Lärare, 2025:1). I Sveriges Lärares rapport *Skolan går inte i repris* framkommer det att det råder stor obalans mellan de behov av extra anpassningar och särskilt stöd som eleverna behöver och vilka förutsättningar lärarna har att möta behovet (Sveriges Lärare, 2024). Majoriteten av lärarna svarar att det i ganska eller mycket låg utsträckning finns resurser på deras skola att följa skollagen gällande extra anpassningar och särskilt stöd. I förskoleklass, låg- och mellanstadiet svarar sju av tio lärare att de i ganska eller mycket låg utsträckning kan följa skollagen.

Enligt beräkningar är det cirka 100 000 elever i grundskolan som inte får det stöd de är i behov av (Sveriges Lärare, 2025:1). Det baseras på att lärare i grundskolan svarar att över 10 procent av eleverna i varje klass inte får det stöd de är i behov av. En förhållandevis hög andel elever i varje klass har i stället extra anpassningar (exempelvis 22 procent i högstadiet), vilket är otillräckligt med stöd för många elever enligt lärarna.

Det handlar inte bara om att stödet uteblir utan även att fel insatser sätts in och att insatserna inte är i tillräcklig utsträckning. Majoriteten av lärare i förskoleklass och grundskolan svarar att de i låg eller mycket låg grad anser att eleverna får tillgång till de insatser som läraren anser att de behöver. I grundskolan svarar var femte lärare att eleverna i mycket låg grad får tillgång till de insatser de behöver. Ytterst få lärare svarar att eleverna i mycket hög grad får de insatser de behöver.

Lärares förutsättningar spelar stor roll för att minska skolmisslyckanden. För stora klasser/elevgrupper, hög arbetsbelastning, för lite tid till för- och efterarbete och för mycket kringarbete gör det svårt för lärare att ge eleverna det stöd och den stimulans de behöver. Många lärare beskriver en känsla av otillräcklighet där de tvingas prioritera mellan elever med olika behov.

Även skolans organisatoriska och strukturella faktorer påverkar risken för skolmisslyckanden. Skolverket och flera forskare har visat att lärare med längre utbildning och högre erfarenhet är ojämnt fördelade mellan skolor. Elever i skolor med större socioekonomiska utmaningar möter i högre grad obehöriga eller mindre erfarna lärare, samtidigt som dessa elever ofta har störst behov av stöd (Sveriges Lärare, 2026:1; Hansson & Gustafsson, 2016; Rosenqvist & Sauermann, 2025; Skolverket, 2026:2).

Vad kan minska risken för skolmisslyckanden?

Även om det finns många riskfaktorer finns det även faktorer både i skolan och utanför som minskar risken för skolmisslyckanden (tabell 2). En likvärdig skola med tidiga stödinsatser, trygga relationer, en utbyggd och fungerande elevhälsa och lärare med goda förutsättningar är viktiga skyddsfaktorer. Även faktorer utanför skolan är viktiga. Trygga hemförhållanden, fungerande stödinsatser och meningsfulla fritidsaktiviteter har stor betydelse. Det behövs en fungerande samverkan mellan skola, vård och socialtjänst där det finns en samordnande person som ansvarar för samverkan så att barn inte faller mellan stolarna.

Vi vet att en fungerande skola är en skyddsfaktor när det kommer till psykisk ohälsa, utanförskap och kriminalitet (Sveriges Lärare, 2026:2; Granvik Saminathen, Brolin Låftman, & Modin, 2020; Almqvist & Bjö, 2023; Folkhälsomyndigheten och CES, 2017; Folkhälsomyndigheten, 2018; SOU, 1999; Bäckman, 2017; Sandahl, 2021). Men då krävs det att skolan får rätt förutsättningar och att elever får det stöd som de enligt lag har rätt till.

Tabell 2. Skyddsfaktorer som kan minska risken för skolmisslyckanden

I skolan	Utanför skolan
• Likvärdig skola – alla elever har rätt till en utbildning av hög kvalitet oavsett bakgrund och förutsättningar • Tidiga insatser och rätt stöd utifrån elevens behov – stöd sätts in tidigt och anpassas efter behov • Trygga relationer – goda relationer mellan elever och vuxna främjar lärande och utveckling • Utbyggd elevhälsa – tillgång till skolsköterskor, skolpsykologer, kuratorer och specialpedagoger • Lärare med rätt förutsättningar – tillräckliga resurser, tid och rimlig arbetsbelastning • Behöriga lärare – undervisning av lärare med rätt kompetens i rätt ämnen • Hög personaltäthet – fler vuxna i skolan ger bättre möjligheter till stöd och uppmärksamhet • Trygghet och studiero – ordning och arbetsro i klassrummet skapar förutsättningar för lärande • Stöttande huvudman och skolledning – tydligt ledarskap, prioritering av skolans kärnuppgifter och uppföljning • Samverkan mellan elevhälsa och lärare – nära samarbete för att möta elevernas behov på bästa sätt	• Trygga hemförhållanden – stabil och trygg hemmiljö ger goda förutsättningar för lärande och utveckling • Skyddsnät när barn far illa – tidigt upptäckt och stöd till barn i utsatta situationer • Tidigt stöd till familjer – tillgängligt och förebyggande stöd till föräldrar och vårdnadshavare • Samverkan mellan skola, vård och socialtjänst – gemensamma insatser kring barn och unga • Samordnade personer som ansvarar för samverkan – tydliga kontaktvägar och ansvarsfördelning mellan olika aktörer • Tillgång till barn- och ungdomspsykiatri och socialtjänst – snabb tillgång till stöd vid behov • Fritidsaktiviteter – meningsfull fritid främjar gemenskap, hälsa och utveckling • Ekonomisk trygghet och minskad barnfattigdom – ekonomiska resurser minskar stress och skapar stabilitet • Stabil boendesituation – en trygg och stabil boendemiljö ger kontinuitet och trygghet

Vägen mot ett skolmisslyckande

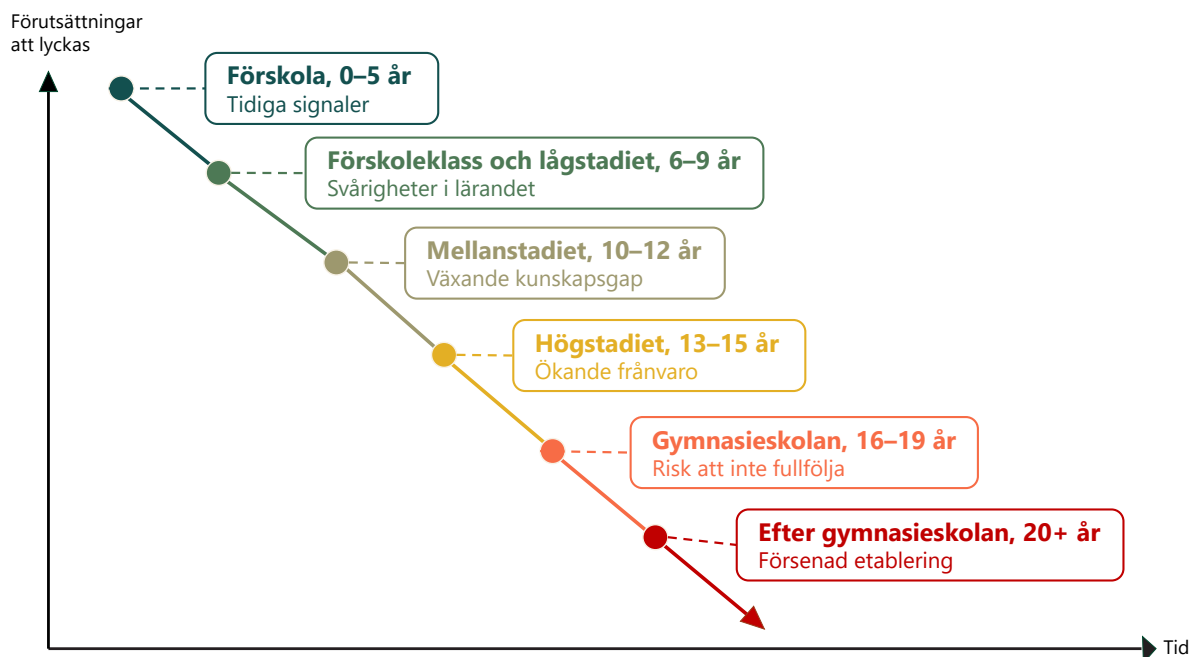
För att förstå varför så många elever riskerar att hamna i skolmisslyckanden behöver man förstå hur de växer fram (diagram 1). Skolmisslyckande uppstår sällan efter en enskild händelse utan snarare handlar det om en lång process där riskfaktorer samverkar. Där mindre svårigheter växer sig stora när stöd uteblir, sätts in för sent eller inte är tillräckligt.

Redan i förskolan kan man ofta se tidiga signaler på att barn behöver stödinsatser. Det kan handla om barn som har svårt med samspel, kommunikation och språk, uppmärksamhet, känsloregleringar och impulskontroll. Förskolan har därför en viktig roll att tidigt identifiera barn med behov av stöd och skapa förutsättningar för barnets skolgång. Tyvärr finns det stora brister när det kommer till särskilt stöd i förskolan. Trots att personalen signalerar behov så uteblir stödet (Förskolan, 2023).

I förskoleklass och lågstadiet läggs en grund för elevens fortsatta lärande. Eleven ska under dessa år lära sig grunderna i att läsa, räkna och skriva. Om eleven inte får det stöd den behöver riskerar den tidigt att halka efter sina kamrater. Upprepade misslyckanden kan påverka självkänsla, motivation och känslan av att lyckas i skolan.

När kraven i undervisningen ökar i mellanstadiet blir tidigare kunskapsluckor mer synliga. Eleven kan få svårare att följa undervisningen, vilket kan leda till minskad motivation, ökad stress och fler negativa skolupplevelser. För vissa elever påverkas även självkänslan när de upplever att de inte lyckas på samma sätt som sina klasskamrater. Frånvaron kan börja öka och vissa elever börjar undvika skolan eller situationer som upplevs som svåra. Samtidigt blir det svårare att ta igen förlorad undervisning, vilket riskerar att förstärka problemen ytterligare.

Diagram 1. Skolmisslyckanden – från tidiga signaler i förskolan till utanförskap i samhället

I högstadiet riskerar problemen förstärkas ytterligare. Kunskapskraven ökar och betygen blir viktigare för framtida utbildningsmöjligheter. För elever med stora kunskapsluckor och hög frånvaro kan det bli allt svårare att nå kunskapsmålen. Vissa elever utvecklar psykisk ohälsa, medan andra successivt alltmer sällan är i skolan och därmed tappar kontakten med undervisningen. För elever med omfattande frånvaro kan det bli svårt att återvända till skolan och delta i undervisningen på samma villkor som sina klasskamrater. Risken ökar att lämna grundskolan utan behörighet till gymnasieskolan.

För många elever innebär övergången till gymnasieskolan ett nytt sammanhang med högre krav på självständighet och ansvar. För elever som redan har stora kunskapsluckor eller en problematisk skolfrånvaro kan denna övergång bli särskilt svår, vilket ytterligare ökar risken för studieavbrott eller förlängda studier. För de elever som inte är behöriga för ett gymnasieprogram så hänvisas eleven till ett introduktionsprogram vilket automatiskt leder till förlängda studier. Genomströmningen på dessa program är också lägre (se tabell 3).

Hur många drabbas?

Nästan alla ungdomar i Sverige börjar gymnasieskolan, men varje år är det en betydande grupp som inte blir behöriga till ett nationellt gymnasieprogram direkt efter grundskolan. Våren 2025 var 84 procent av eleverna behöriga till något av gymnasieskolans nationella program. Det innebär att 16 procent – nästan 19 700 elever – saknade behörighet till ett nationellt program (Skolverket, 2025:2). I normalfallet behöver elever som börjar på ett nationellt program tre år för att slutföra sina gymnasiestudier. Elever som byter utbildning, gör studieuppehåll eller börjar på ett introduktionsprogram kan behöva ett fjärde eller femte studieår för att slutföra ett nationellt program i gymnasieskolan. Därutöver finns det elever som behöver längre tid på sig att slutföra gymnasieutbildningen av andra orsaker samt elever som avbryter sina studier. Skol-

verkets statistik över gymnasieskolans genomströmning fem år efter startåret visar att endast 21 procent av eleverna som påbörjat introduktionsprogram har fått gymnasieexamen (se tabell 3). Motsvarande andel för elever som påbörjat nationella program var 83 procent (Skolverket, 2025:3).

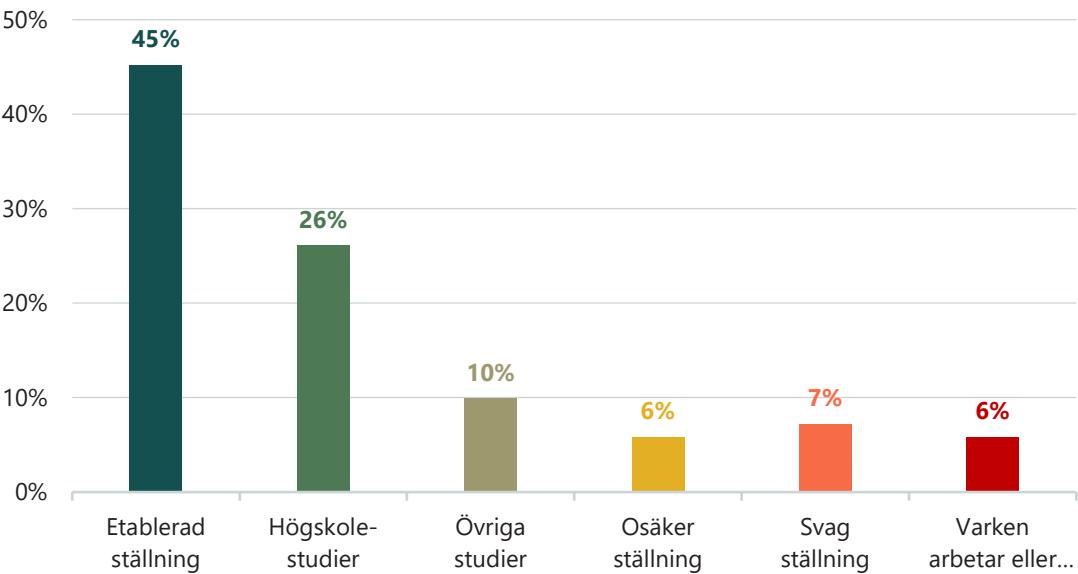
Tabell 3. Kumulativ andel av en elevkull som tagit gymnasieexamen efter 3–5 år

Programtyp	Antal nybörjare år 2020	Andel med examen efter 3 år (2023)	Andel med examen efter 4 år (2024)	Andel med examen efter 5 år (2025)
Nationella program	100 000	80%	83%	83%
Yrkesprogram	30 100	76%	79%	79%
Högskoleförberedande program	69 800	81%	85%	85%
Introduktionsprogram	14 300	8%	17%	21%

Källa: Skolverket, Gymnasieskolan betyg, läsåret 2024/25 (Avrundade tal)

Skolverket redovisar vilken etablering gymnasieelever har på arbetsmarknaden fem år efter avslutade gymnasiestudier. I dessa siffror ingår även elever som har påbörjat gymnasieskolan men inte tagit examen. Den senaste publiceringen visar att 45 procent av eleverna hade en etablerad ställning på arbetsmarknaden fem år efter de slutfört gymnasieskolan, och ytterligare 36 procent hade pågående studier (diagram 2). 13 procent hade en osäker eller svag ställning på arbetsmarknaden, vilket betyder att de helt eller delvis varit arbetslösa eller deltagit i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, eller att de haft en förhållandevis låg inkomst som inte klassificerar dem som sysselsatta. 6 procent, motsvarande över 6 000 elever, hade varken arbete eller var studerande. De elever som hade låg eller ingen anknytning till arbetsmarknaden eller studier summerar till närmare 20 000 elever, vilket motsvarar 19 procent av hela elevkullen. Hälften av dessa utgörs av elever som har tagit färre än 2 500 poäng (Skolverket, 2023).

Diagram 2. Etableringsstatus på arbetsmarknaden fem år efter avslutade gymnasiestudier, 2023

Källa: Skolverket (2023): Etableringsstatus fem år efter avslutade gymnasiestudier. Ungdomar som slutfört gymnasieskolan läsåret 2017/18 alternativt påbörjat studierna och är födda 1999.

I tabell 4 framgår etableringsstatusen för samma årskull uppdelat på ett antal bakgrundsvariabler. Andelen elever som har låg eller ingen anknytning till arbete eller studier är som högst bland elever som sist var inskrivna på introduktionsprogram (42 procent), elever som har tagit färre än 2 500 poäng (38 procent) och elever vars föräldrar har högst förgymnasial utbildning (32 procent).

Tabell 4. Etableringsstatus fem år efter avslutade gymnasiestudier, 2023

	Antal elever	Andel etablerad	Andel i studier	Andel låg/ingen anknytning	Antal låg/ingen anknytning
Samtliga	105 100	45%	36%	19%	19 800
Gymnasieprogram					
Yrkesprogram	31 900	63%	15%	21%	6 800
Högskoleförberedande program	60 200	37%	51%	13%	7 600
Sist registrerade på Introduktionsprogram	13 000	40%	18%	42%	5 400
Svensk/utländsk bakgrund					
Född i Sverige med minst en förälder född i Sverige	74 600	46%	38%	16%	12 000
Född i Sverige, båda föräldrar födda utomlands	9 600	41%	39%	20%	1 900
Född utomlands	20 800	45%	28%	28%	5 800
Föräldrarnas utbildningsnivå					
Förgymnasial utbildning	6 100	44%	24%	32%	1 900
Gymnasial utbildning	37 900	53%	26%	21%	8 100
Kort eftergymnasial utbildning	18 700	46%	38%	16%	3 000
Lång eftergymnasial utbildning	33 800	34%	53%	12%	4 200
Studieresultat och programtyp					
Slutfört gymnasieskolan	80 000	47%	40%	13%	10 200
Slutfört med examen	72 400	46%	42%	12%	8 400
Ungdomar med färre än 2 500 p	25 100	40%	22%	38%	9 600

Källa: Skolverket (2023): Etableringsstatus fem år efter avslutade gymnasiestudier. Ungdomar som slutfört gymnasieskolan läsåret 2017/18 alternativt påbörjat studierna och är födda 1999.

Anm: "Låg/ingen anknytning" avser elever med osäker eller svag ställning på arbetsmarknaden och elever som varken arbetar eller är i studier.

Konsekvenser av skolmisslyckanden

Konsekvenserna av bristande stöd och skolmisslyckanden påverkar inte bara den enskilda eleven utan även klasskamrater, lärare, vårdnadshavare och samhället. Man kan dela upp konsekvenserna i fyra kategorier: skolrelaterade, individen, lärare och skolpersonal samt samhälls-ekonomiska konsekvenser (tabell 5).

Tabell 5. Konsekvenser av bristande stöd kan leda till skolmisslyckanden

I skolan	För individen	För lärare och personal	För samhälls-ekonomin
Skolrelaterade konsekvenser • Undervisning och lärmiljö • Bristande trygghet och studiero • Ökad frånvaro • Mer konflikter mellan elever • Hot, kränkningar och våld • Förlorad undervisningstid Kunskapsutveckling • Kunskapsluckor och bristande måluppfyllelse • Lägre betyg och färre godkända ämnen • Lägre kunskapsnivå i hela klassen • Ingen behörighet till gymnasieskolan • Avhopp från gymnasieskolan Resursanvändning i skolan • Lärarna hinner inte möta alla elevers behov • Tid tas från andra elevers rätt till stöd och stimulans • Stödet blir fel, för sent eller otillräckligt	Kort sikt • Lägre självkänsla och motivation • Ökad stress och psykisk ohälsa • Minskad tilltro till skolan • Hög frånvaro • Ökad risk för hemmasittande • Social isolering och ensamhet Lång sikt • Underkända betyg och utebliven gymnasiebehörighet • Avbrott från studier • Svagare kunskapsnivå och kompetens • Försenad etablering på arbetsmarknaden • Arbetslöshet och lägre livsinkomst • Utanförskap och svag etablering i samhället • Ökat beroende av offentliga stödinsatser • Ökad risk för kriminalitet • Försämrad hälsa och livsvillkor	Arbetsmiljö och hälsa • Ökad arbetsbelastning • Arbetsrelaterad stress • Samvetsstress och känsla av otillräcklighet • Yrkesetisk stress kring prioriteringar mellan elever • Utsatthet för hot, kränkningar och våld • Stressrelaterad ohälsa • Sjukskrivning Personalomsättning • Fler lärare överväger att lämna yrket • Rekryteringssvårigheter • Svårigheter att behålla erfarna lärare • Förlorad kompetens och kontinuitet	För individer och familjer • Sjukskrivning eller minskad arbetstid för vårdnadshavare • Ökade kostnader för familjerna • Sämre hälsa och ökat behov av vård och stöd • Ökat behov av samhällets stödinsatser För samhället • Kostnader för arbetslöshet och arbetsmarknadsinsatser • Kostnader för vård, psykiatri och rehabilitering • Kostnader för socialtjänst och försörjningsstöd • Kostnader för kriminalitet och rättsväsende • Lägre skatteintäkter och förlorad produktivitet • Ökade samhällsklyftor och minskad social sammanhållning

Skolrelaterade konsekvenser

När eleverna inte får det stöd som de har rätt till så påverkar det hela undervisningssituationen. Konsekvenserna blir inte bara att eleverna med stödbehov riskerar att halka efter kunskapsmässigt utan lärarnas möjlighet att möta övriga elevers behov minskar och studieron försämras. Nio av tio lärare i förskoleklass och grundskolan och åtta av tio lärare i gymnasieskolan svarar att det stämmer helt eller delvis att konsekvenserna blir försämrad studiero och att det tar tid från andra elevers rätt till stöd och hjälp (Sveriges Lärare, 2024). Det innebär även att den totala kunskapsnivån sänks för hela klassen eftersom alla ska kunna bli godkända. Lärarna vittnar också om att mellanskiktet och de högpresterande eleverna lämnas att klara sig själva eftersom lärarna måste ägna sig åt de som behöver mest stöd.

Bristande stöd kan också påverka tryggheten i skolan. När elever med stora stödbehov inte får det stöd de behöver kan det leda till frustration och problemskapande beteende. Det är inte

ovanligt att detta skapar konflikter både mellan eleverna och mellan elev och lärare. Flera undersökningar visar att kränkningar, hot och våld är vanligt mellan elever men även att lärare och annan skolpersonal blir drabbade (Sveriges Lärare, 2025:2; Arbetsmiljöverket, 2025; Sveriges Lärare, 2025:3). Mer än sex av tio lärare har bevittnat hot och våld mellan elever och var tredje lärare har själva blivit utsatt under det senaste året. Fyra av tio har dessutom sett en kollega utsättas.

Konsekvenser för individer

På en individnivå kan bristande stöd leda till en lägre kunskapsnivå, underkända betyg, utebliven gymnasiebehörighet och avbrott från studier. För många elever påverkar det självkänslan, motivationen och det psykiska välmåendet. På sikt kan konsekvenserna leda till en försenad etablering på arbetsmarknaden, arbetslöshet eller i värsta fall kriminalitet och ett utanförskap. För elever som saknar slutbetyg är den relativa sannolikheten att dömas till fängelse upp till 14 gånger högre jämfört med elever med godkända betyg i alla ämnen (Sveriges Lärare, 2026:2).

För elever med omfattande problematik räcker ofta inte skolans insatser utan det måste ske en samverkan mellan skola, socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri och andra samhällsaktörer. När samordningen brister riskerar elever att falla mellan stolarna.

Konsekvenser för lärare och annan skolpersonal

Bristande möjligheter att ge elever det stöd de behöver påverkar även lärare och annan skolpersonal. För lärare innebär det ökad arbetsbelastning, arbetsrelaterad stress och samvetsstress (Sveriges Lärare, 2024). Nio av tio lärare svarar att det stämmer helt eller delvis att för många elever med extra anpassningar och/eller särskilt stöd leder till ökad arbetsbelastning och fler än åtta av tio svarar att den arbetsrelaterade stressen ökar. För lärare i förskoleklass, låg- och mellanstadiet svarar fler än åtta av tio lärare att det stämmer helt eller delvis att de känner samvetsstress över att elever inte får det stöd de behöver. Lärarna känner även samvetsstress för övriga elever. Sju av tio lärare i förskoleklass och grundskolan svarar att de känner samvetsstress över att eleverna inte når så långt som de skulle kunna göra.

Konsekvenserna kan bli stressrelaterad ohälsa, sjukskrivningar och att lärare väljer att lämna yrket.

Samhällsekonomiska konsekvenser

Konsekvenserna stannar inte i skolan utan påverkar även familjer och samhället. När elever inte får det stödet de behöver så finns risken att deras frånvaro ökar. När elever utvecklar långvarig frånvaro eller omfattande skolsvårigheter behöver vårdnadshavare ofta minska sin arbetstid eller sjukskriva sig för att ta hand om sitt barn. Det innebär en kostnad både för familjen och samhället.

När lärares arbetsrelaterade stress ökar finns det risk för både sjukskrivningar och att läraren väljer att byta yrke. Vi ser i många av våra undersökningar att allt fler lärare funderar på att byta yrke på grund av den orimliga arbetssituationen de befinner sig i (Sveriges Lärare, 2024; Sveriges Lärare, 2025:3). I ett samhälle där det redan är lärarbrist är detta extra allvarligt.

Utöver dessa konsekvenser leder skolmisslyckanden till ökade kostnader för vård, socialtjänst, arbetslöshet, arbetsmarknadsinsatser och i värsta fall även kostnader för rättsväsendet. Det handlar även om lägre skatteintäkter och förlorad produktivitet. Dessa samhällsekonomiska konsekvenser redovisas närmare i resultatdelen.

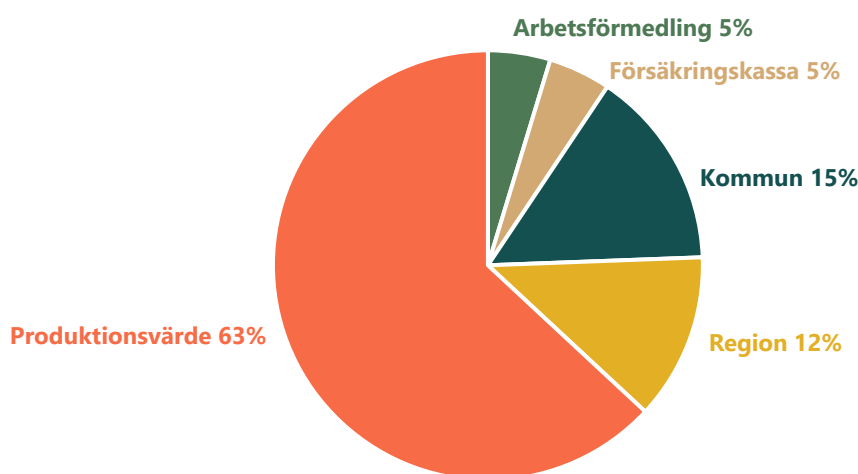
Resultat: Vad kostar ett skolmisslyckande?

Sveriges Lärare har gett nationalekonom Ingvar Nilsson och beteendevetare Eva Nilsson Lundmark i uppdrag att, via KRUT AB, genomföra samhällsekonomiska kostnadsberäkningar av olika typer av utanförskap. I metodbeskrivningen finns mer information om kalkylmodellen och dess kostnadsberäkningar.

En del av utanförskapens kostnader kan sammanfattas som *produktionsförluster*. Det uppstår när människor som skulle kunna arbeta (helt eller delvis) inte tas i anspråk och deras bidrag till BNP uteblir helt eller delvis, under kortare eller längre perioder. Denna kostnad är oftast den mest omfattande i de olika utanförskapen. Därutöver kommer kostnader för olika insatser i form av prevention, vård eller rehabilitering som riktas mot den person det gäller, vilket kallas för *reala kostnader*. Det kan vara allt från avgiftning och missbruksvård för unga missbrukare till insatser från exempelvis rättsväsende, kommuner eller andra aktörer. Den tredje gruppen av kostnader, kallade *finansiella kostnader*, uppstår för att människor i utanförskap ofta inte kan försörja sig själva eller sitt hushåll. Det kan handla om allt från sjukpenning, via aktivitetsersättning eller ekonomiskt bistånd till A-kassa och sjukersättning.

Kostnaden för en person som varken arbetar eller studerar fem år efter gymnasietiden illustreras i diagram 3, där de redovisas utifrån den aktör som är kostnadsbärare. För Arbetsförmedlingens del kan det handla om utredningar, handläggartid, utbildningsinsatser eller olika former av lönesubventioner. För Försäkringskassan kan det vara sjukpenning, sjukersättning, aktivitetsersättning, olika rehabiliteringsinsatser, utredningar eller handläggartid. Kommunens kostnader kan vara för olika elevvårdsinsatser i skolan, olika pedagogiska stödinsatser, skolsjukvård, skolkurator, orosanmälan till socialtjänsten, HVB-placeringar, utredningar eller ekonomiskt bistånd. Regionens kostnader kan avse läkarbesök, insatser från BUP, farmaka, psykiatriska insatser och akutsjukvård i olika former.

Diagram 3. Fördelning av kostnader efter fem år för långvarigt utanförskap (varken arbete eller studier)

Källa: Eget underlag (KRUT AB, 2026)

Personer med en osäker ställning på arbetsmarknaden kännetecknas av att ha låg förvärvsinkomst, eventuellt i kombination med viss arbetslöshet på hel- eller deltid eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Kostnaden för utebliven inkomst summerar enligt tabell 6 till cirka 500 000 kronor och reala insatser i olika former av stöd eller vård från offentliga aktörer summerar till 100 000 kronor. Därutöver tillkommer kostnader för försörjning på 250 000 kronor, vilket sammantaget blir 850 000 kronor på fem år per individ.

Tabell 6. Kostnaderna av fem års utanförskap

Komponent	Osäker ställning	Svag ställning	Varken arbete eller studier
Produktionsförluster (utebliven inkomst)	500 000	1 300 000	1 800 000
Reala kostnader (vård, prevention och insatser)	100 000	700 000	700 000
Finansiella kostnader (ersättning för utebliven inkomst)	250 000	350 000	440 000
Summa kostnader per individ	850 000	2 350 000	2 940 000

Källa: Eget underlag (KRUT AB, 2026)

Personer med en svag ställning på arbetsmarknaden kännetecknas av de lägsta förvärvsinkomsterna, eventuellt i kombination med hög förekomst av arbetslöshet på hel- eller deltid eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Kostnaden för utebliven inkomst summerar till cirka 1 300 000 kronor och reala insatser i olika former av stöd eller vård från offentliga aktörer summerar till 700 000 kronor. Därutöver tillkommer kostnader för försörjning på 350 000 kronor, vilket sammantaget summerar till 2 350 000 kronor på fem år per individ.

Personer som varken arbetar eller studerar kännetecknas av att helt sakna förvärvsinkomst aktuellt år och är heller inte klassificerade som studerande. Om personerna inte skulle behöva några reala insatser under tidsperioden och lyckas etablera sig i arbete eller studier efter fem år skulle kostnaderna för försörjning och utebliven inkomst summera till 2 300 000 kronor. Nu är det inte särskilt sannolikt att de som varken har arbete eller studier fem år efter gymnasieskolan plötsligt kommer in på arbetsmarknaden och etablerar sig på samma sätt som övriga elever har gjort, särskilt eftersom vi vet att en betydande andel saknar gymnasieexamen. Det är desto troligare att dessa elever har skolmisslyckanden i grunden som gör att de etablerar sig på arbetsmarknaden först senare. Fem år av detta utanförskap beräknas kostnaden därför till 1 800 000 miljoner för utebliven inkomst, 700 000 i reala insatser och 440 000 i försörjningskostnader, vilket summerar till 2 940 000 kronor per individ.

För att uppskatta summan av utanförskapens totala kostnader ställs de individuella kostnaderna mot antalet elever som efter fem år befinner sig i något av dessa tre utanförskap: osäker ställning, svag ställning och varken arbetar eller studerar. I räkneexemplet utgår vi från att de som varken arbetar eller studerar har någon form av problematik som kräver reala insatser i varierad utsträckning. Vi räknar *inte* med de elever som haft något utanförskap tidigare år eller att vissa elever har andra problem som exempelvis kriminalitet, vilket gör att den totala kostnaden för utanförskapen blir underskattad.

Tabell 7. Skattad kostnad på 5 års sikt för en årskulls olika utanförskap

Arbetsmarknadsstatus	Antal	Individkostnad efter 5 år (kr)	Summa kostnad (kr)
Osäker ställning	6 100	850 000	5 185 000 000
Svag ställning	7 600	2 350 000	17 860 000 000
Varken arbetar eller studerar	6 100	2 940 000	17 934 000 000
Summa kostnader	19 800		40 979 000 000

Källa: Skolverket (2023) och eget underlag (KRUT AB, 2026)

Elever som fem år efter gymnasieskolan har en osäker ställning kostar samhället cirka 5,2 miljarder (tabell 7). Eleverna som i högre grad är drabbade av arbetslöshet och/eller lägre inkomster kostar 17,9 miljarder kronor. De elever som inte alls tagit sig in på arbetsmarknaden kostar också 17,9 miljarder kronor. Sammantaget blir kostnaden för dessa utanförskap över 40 miljarder kronor på fem år. Det motsvarar en årlig kostnad på 8 miljarder. Nu kan vi inte veta om alla elever som har låg/ingen anknytning till arbetsmarknaden har ett eller flera skolmisslyckanden i bagaget. Därför gör vi också en beräkning vad kostnaden blir endast för de elever som vi vet inte har klarat gymnasieskolan (tabell 8).

Tabell 8. Skattad kostnad på 5 års sikt för en årskulls olika utanförskap, endast elever utan gymnasieexamen

Arbetsmarknadsstatus	Antal	Individkostnad efter 5 år (kr)	Summa kostnad (kr)
Osäker ställning	2 900	850 000	2 465 000 000
Svag ställning	4 100	2 350 000	9 635 000 000
Varken arbetar eller studerar	4 400	2 940 000	12 936 000 000
Summa kostnader	11 400		25 036 000 000

Källa: Skolverket (2023) och eget underlag (KRUT AB, 2026)

Baserat på Skolverkets statistik att över hälften av eleverna med låg eller ingen anknytning till arbetsmarknaden inte har tagit gymnasieexamen, kan motsvarande 25 miljarder anses ha en stark koppling till deras skolmisslyckanden.

Diskussion

Den här rapporten visar att skolmisslyckanden inte är ett individuellt problem utan har konsekvenser för individen, familjen, skolan och samhället. Det är väldigt sällan skolmisslyckanden uppstår efter en enskild händelse utan snarare handlar det om en lång process där riskfaktorer samverkar. Elevens livssituation, skolans förutsättningar och samhällets stödfunktioner påverkar tillsammans elevens möjlighet att lyckas i skolan. När stöd uteblir, sätts in för sent eller inte är tillräckliga riskerar problemen att växa och få konsekvenser långt utanför skolans värld.

Det som börjar som ett skolproblem med kostnader för budgetansvarig skolchef, förvandlas tåmligen omgående till kostnader inom socialtjänsten till följd av de sociala problem som uppstår som en följd av ett skolmisslyckande. Detta kan i sin tur följas av effekter för barn- och ungdomspsykiatri, Försäkringskassan, primärvården, Polisen eller andra offentliga aktörer. Det beror naturligtvis helt på hur skolmisslyckandets effekter utvecklas över tid. Delar av effekterna spiller över på samhället i stort, men också i form av mer subtila effekter som förändrat samhällsklimat eller andra mekanismer. Slutscenariot kan bli ett långvarigt utanförskap, förknippat med arbetslöshet och ohälsa. Ju tidigare man kan bryta detta mönster, desto lättare är det rimligtvis att bryta vägen mot utanförskap. Ju längre man väntar med att ingripa desto större blir samhällskostnaderna för utanförskapet. Varje år i utanförskap kostar pengar, och ju fler år som går desto djupare och därmed dyrare tenderar utanförskapet att bli.

Resultatet i rapporten visar att de samhällsekonomiska kostnaderna för utanförskap är mycket stora. Beräkningarna visar att bara på några enstaka år uppgår kostnaden till ett par miljoner kronor per individ. Elever som fem år efter gymnasieskolan har en osäker ställning kostar i genomsnitt samhället 5,2 miljarder. Elever som i högre grad är drabbade av arbetslöshet och/eller lägre inkomster kostar 17,9 miljarder kronor. De elever som inte alls tar sig in på arbetsmarknaden kostar också i genomsnitt 17,9 miljarder kronor. Sammantaget blir kostnaden för dessa utanförskap över 40 miljarder kronor på fem år. Det motsvarar en årlig kostnad på 8 miljarder. För de elever som vi vet har ett skolmisslyckande bakom sig (i det här fallet inte tagit gymnasieexamen) summerar kostnaden till 100 miljarder kronor bara efter fyra årskullar.

Det är viktigt att påpeka att dessa kostnader troligen är underskattade, både utifrån att beräkningsmodellen bygger på en försiktighetsprincip, men även för att vi endast utgått från att beskriva vissa utanförskap och exempelvis inte har räknat in elever som hamnar i kriminalitet, missbruk eller andra typer av utanförskap som sannolikt är alltmer kostsamma. Många kostnader uppstår dessutom långt tidigare och syns inte alltid i samhällsekonomiska beräkningar. Redan under barnets uppväxt kan resurser börja sättas in. Det kan handla om stödinsatser i förskola och skola, kontakt med elevhälsa, barn- och ungdomspsykiatri, socialtjänst och vård. För vissa barn innefattar det omfattande och långvariga insatser från flera verksamheter samtidigt.

Även familjer påverkas ekonomiskt, psykiskt och socialt. Vårdnadshavare till elever med omfattande skolsvårigheter och långvarig frånvaro kan behöva sjukskriva sig, gå ner i tid eller till och med helt sluta arbeta för att kunna ta hand om sitt barn. Dessa kostnader är inte heller med i beräkningarna.

Även om kostnaden är underskattad så är det ändå hissnande siffror. Det finns mycket man skulle kunna göra för dessa pengar för att minska skolmisslyckandena. Till exempel skulle man för 25 miljarder kronor kunna anställa över 10 000 speciallärare i drygt tre års tid. Om dessa speciallärare riktades till de elever som varje år lämnar grundskolan utan gymnasiebehörighet

skulle det innebära att de cirka 19 700 elever som saknar behörighet skulle kunna få tillgång till en speciallärare för ungefär två elever under hela högstadietiden. Det finns alltså stora möjligheter att ge elever som är i behov av stöd det stöd de behöver. Det gäller bara att man vill investera i förebyggande insatser.

Vi vet att skolmisslyckanden kan förebyggas. En fungerande och likvärdig skola är en av de viktigaste skyddsfaktorerna mot psykisk ohälsa, utanförskap och kriminalitet. Det behövs resurser så att tidiga stödinsatser kan sättas in, redan i förskolan om det behövs. Lärare behöver förutsättningar och möjlighet att ägna sig åt sitt kärnuppdrag. Det handlar bland annat om en rimlig arbetsbelastning, tid till för- och efterarbete och lagom stora klasser/elevgrupper. Elevhälsan behöver vara utbyggd och elever som är i behov av undervisning i mindre grupper behöver få det.

Frågan är därför inte om samhället har råd att sätta in insatser utan om vi har råd att låta bli. Att investera i skolan handlar inte bara om att höja kunskapsresultatet. Det handlar om att ge barn och unga möjlighet till ett tryggt liv, god hälsa och en framtidstro samtidigt som vi minskar kostnaderna för samhället. När elever inte får rätt stöd i tid så ökar risken för ett utanförskap vilket är en väldigt stor kostnad för både individen och samhället. En likvärdig skola där elever får stöd i rätt tid är därför en av samhällets viktigaste investeringar för framtiden.

Sveriges Lärares krav

- **Staten måste överta finansierings- och resursfördelningsansvaret för skolväsendet.** Skolväsendets kvalitet och likvärdighet är ett nationellt intresse, därför måste staten överta ansvaret. Resultaten i tidigare undersökningar från Sveriges Lärare visar att staten kan uppnå större kompensatorisk effekt än vad kommunerna och dagens huvudmän klarar själva. Regeringen måste därför tillsätta en utredning av ett sektorsbidrag för skolväsendet. På sikt måste staten överta huvudmannaskapet för skolväsendet.
- **Reglera faktorer som undervisningstid, tid för både planering samt för- och efterarbete, elev-/barngruppsstorlekar, minimibemanning och lärartäthet.** Alla dessa faktorer påverkar lärarnas möjlighet att lära eleverna det som de enligt läroplanen ska lära sig. De har rätt till behöriga lärare och det måste även finnas ett rimligt tak för antalet elever per klass/grupp så att undervisning kan utföras. Lärarna behöver tid för både planering samt för- och efterarbete eftersom det är en förutsättning för att undervisningen ska bli av god kvalitet.
- **Alla elever ska få det stöd de behöver och dessutom få förutsättningar för att må bra i skolan.** Det innebär att de elever som är i behov av särskilt stöd måste få det och stödet ska sättas in tidigt. Elevers rätt till stöd i fritidshemmet ska utgå från samma principer som under den obligatoriska delen av skoldagen. Elevhälsan måste bli likvärdig i hela landet. Huvudmännen måste ta ansvar och säkerhetsställa att det finns god tillgång till speciallärare, specialpedagoger, skolkuratorer, skolpsykologer och andra kompetenser. Det behöver finnas stödpersonal som tar hand om eleverna under lektionstid, såväl som mellan lektionerna. Det behöver finnas möjligheter för undervisning i liten grupp samt särskilda undervisningsgrupper för de elever som inte mår bra i helklass.
- **Öka möjligheten att ge undervisning i halvklass och i liten grupp.** Lärarna signalerar tydligt att det finns ett stort behov av att kunna undervisa både i halvklass och i mindre grupper. Som det är nu finns det en stor diskrepans mellan behov och möjlighet. Genom att öka den möjligheten kommer elevernas måluppfyllelse öka och det kommer bli mer studiero.
- **Det måste finnas en myndighetssamverkan kring de barn och unga som riskerar skolmisslyckanden.** För elever med omfattande eller sammansatta behov krävs tidiga, samordnade och långsiktiga insatser från skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård, barn- och ungdomspsykiatri och andra berörda myndigheter. Ingen verksamhet kan ensam bära ansvaret för att förebygga skolmisslyckanden och det utanförskap som riskerar att följa. Det bör dessutom tydliggöras vem som har samordningsansvar, men det ska inte ligga på skolan eftersom skolväsendets fokus ska ligga på utbildning.
- **Det behövs en bred samhällssamverkan mot barn och ungas psykiska ohälsa och skolmisslyckanden.** Skolan har ett centralt uppdrag, men barns uppväxtvillkor formas även av familj, fritid, föreningsliv och lokalsamhälle. Därför behövs en långsiktig samverkan mellan myndigheter, civilsamhälle och idrottsrörelse för att stärka skyddsfaktorerna kring barn och unga.

Metodbeskrivning

Sveriges Lärare har gett nationalekonom Ingvar Nilsson och beteendevetare Eva Nilsson Lundmark i uppdrag att, via KRUT AB, genomföra en samhällsekonomisk beräkning av skolmisslyckandens ekonomiska konsekvenser. Beräkningarna utgår från en kalkylmodell som har utvecklats över tid och består av en databas med prislista för närmare 300 olika variabler (exempelvis bostadsbidrag, A-kassa, rehabiliteringsplan, läkarbesök eller funktionsbedömning). Kostnaderna är merkostnader i ett utanförskap utöver de "normalkostnader" som alla medborgare har för exempelvis sjukvård. Modellen är byggd så att effekter redovisas för sex olika samhällsområden: Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kommun, Region, Rättsväsende och övriga. Variablerna som utgör underlag i kalkylmodellen utgår från data för åren 2018–2026.

De samhällsekonomiska kostnaderna beräknas utifrån olika typer av *utanförskap*. Kostnaderna består både av de enkla statiska posterna kring en individ som hamnat utanför, exempelvis ett läkarbesök eller en utredning på BUP, till de mer komplexa dynamiska effekter detta kan ge upphov till. Det kan handla om att unga inte har klarat av gymnasieskolan med examen och därmed inte kommer in på arbetsmarknaden, eller att de inte fått tillräckligt med det stöd i skolan och att de därför inte når de inkomster som de skulle ha kunnat få med bättre stöd.

De primära kostnaderna kring en individ som hamnar i utanförskap består av följande delar:

- **Det förlorade produktionsvärdet** uppstår till följd av att människor som skulle kunna arbeta (helt eller delvis) inte tas i anspråk och därmed uteblir deras bidrag till folkhushållet (det vill säga deras BNP-bidrag). Denna kostnad brukar beräknas som den lönekostnad en arbetsgivare är beredd att betala för att anställa den person det gäller. Kalkylen utgår från en försiktighetsprincip –en mycket låg lönekostnad (för unga ofta en månadslön kring 17 000 kronor). Till detta kommer arbetsgivarens så kallade lönekostnadspåslag som tillsammans med lönen utgör den totala lönekostnaden.
- **Reala kostnader** för olika insatser i form av prevention, vård eller rehabilitering som riktas mot den person det gäller. Det kan vara allt från läs- och skrivstöd för dyslektiker i skolan till avgiftning och missbruksvård för unga missbrukare. I kalkylmodellen beaktas normalt mellan 150 och 250 variabler som identifierats, kvantifierats och prissatts och som fångar ett brett panorama av olika insatser som kan bli aktuella kring den grupp som marginaliserats.
- **Finansiella kostnader** uppstår för att marginaliserade människor ofta inte kan försörja sig själva eller sitt hushåll. Det kan handla om allt från sjukpenning, via aktivitetsersättning eller ekonomiskt bistånd till a-kassa och sjukersättning.
- **Kostnader för uteblivna skatter och avgifter** som uppstår som en följd av ett utanförskap utgör en finansiell kostnad eller transferering. Till skillnad från försörjningskostnaderna redovisas endast sällan dessa typer av finansiella effekter, trots att de i olika offentliga aktörers beslutsfattande spelar en stor roll inte minst då det gäller omfördelning av kostnadsansvar mellan stat, kommun och region kring olika frågor.

I kalkylmodellen räknas dessa kostnadsposter samman till en årlig kostnad för de år som personen i fråga befinner sig någon form av utanförskap. Detta kan i vissa fall handla om ett eller några år medan det i andra fall handlar om flera decennier i utanförskap. Med längre period i utanförskap tillstöter nya problem som påverkar de årliga kostnaderna. Framtida effekter har räknats om till nuvärde genom diskontering (4 procent).

Resultaten i denna PM utgår från kostnadsberäkningar på fem års sikt för tre olika typer av utanförskap: personer som har kortare eller längre perioder av sjukskrivning/arbetslöshet och personer som inte har kommit in på arbetsmarknaden alls och har någon typ av följdkomplikation som kräver reala insatser.

Referenser

- Föräldranätverket Rätten till Utbildning. (2023). *Hur är situationen för elever med neuro-psykiatriska diagnoser i svensk skola? - en samkörning av skolstatistiken & patientregistret för utgångseleverna läsåret 21/22*. Föräldranätverket Rätten till Utbildning.
- Almqvist, L., & Bjö, E. (2023). *Forskning i korthet: Förskolans roll för att främja psykisk hälsa*. Forte.
- Arbetsmiljöverket. (2025). *Tillsynsrapport Hot och våld i skolan 2023–2025*. Stockholm: Arbetsmiljöverket.
- Bäckman, O. (54: 715–749. 2017). High School Dropout, Resource Attainment, and Criminal Convictions. *Journal of Research in Crime and Delinquency*.
- Diskrimineringsombudsmannen. (2023). *Diskriminering som har samband med funktionsnedsättning i skolan. En kortanalys av anmälningar*. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen.
- Folkhälsomyndigheten. (2018). *Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige? Utvecklingen under perioden 1985–2014*.
- Folkhälsomyndigheten och CES. (2017). *Förskolans påverkan på barns hälsa – en genomgång av den vetenskapliga litteraturen*.
- Förskolan. (2023-06-03). Särskilt stöd sätts inte alltid in i förskolan – trots att behovet upptäcks. *Förskolan*. Hämtat från https://www.vilarare.se/forskolan/forskning/sarskilt-stod-i-forskolan-satts-inte-alltid-in--trots-att-behovet-uppmärksammas/?utm_source=chatgpt.com
- Granvik Saminathen, M., Brolin Låftman, S., & Modin, B. (2020). En fungerande skola för alla: skolmiljön som skyddsfaktor för ungas psykiska välbefinnande. *Socialmedicinsk Tidskrift*, 97: 804–816.
- Hansson, Å., & Gustafsson, J.-E. (2016). Pedagogisk segregation: Lärarkompetens i den svenska grundskolan ur ett likvärdighetsperspektiv. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 21, ss. 1–2.
- KRUT AB. (2026). *Beräkning av samhällsekonomiska kostnader för utanförskap*. Opublicerat underlag framtagen av Nilsson, Ingvar & Nilsson, Lundmark, Eva, på uppdrag av Sveriges Lärare.
- Lärarnas Riksförbund. (2021). *Extra anpassningar blev extra dokumentation. Reformen som fick motsatt effekt*. Stockholm: Lärarnas Riksförbund.
- Rosenqvist, O., & Sauermann, J. (2025). *Effekter av kompensatorisk resursfördelning i grundskolan – Erfarenheter från Kunskapsbidraget*. IFAU.
- Sandahl, J. (2021). *Juvenile Crime in Context: The Significance of School Affiliation*. Stockholm: Stockholms universitet.
- SFS . (2010:800). Skollagen.
- Skolverket. (2023). *Gymnasieskolan – Etablering på arbetsmarknaden eller fortsatta studier efter gymnasieskolan – Riksnivå, Tabell 3A*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2025:1). *Likvärdigheten i slutet av grundskolan – en kvantitativ studie av utvecklingen över tid*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2025:2). *Slutbetyg i grundskolan – Våren 2025*. Stockholm: Skolverket.

- Skolverket. (2025:3). *Betyg och studieresultat i gymnasieskolan år 2025*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2026:1). *Lärare och förskollärare i skolväsendet läsåret 2025/26*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2026:2). *Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2026*. Skolverket.
- SOU. (1999). *Brottsförebyggande arbete i landets kommuner*.
- Sveriges Lärare. (2023:1). *Ska alla elever få lyckas? – En undersökning av den svenska grundskolans förutsättningar och kompensatoriska förmåga*. Stockholm: Sveriges Lärare.
- Sveriges Lärare. (2023:2). *Döden för svenska skolan En rapport om lärares syn på nedskärningarna och deras konsekvenser*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://cdn.abicart.com/shop/ws21/49421/art97/205208797-89237c-SVLT1106-Doden-for-svenska-skolan-SVLU006-230905.pdf>
- Sveriges Lärare. (2024). *Skolan går inte i repris – Så påverkas undervisningen och arbetsmiljön av extra anpassningar och särskilt stöd*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://www.sverigeslarare.se/siteassets/5.-om-oss/opinion-och-debatt/undersokningar-och-rapporter/skolan-gar-inte-i-repris-svlu013-2024-03.pdf>
- Sveriges Lärare. (2025:1). *Statistiskt faktablad 2025:3 Elever med extra anpassningar och särskilt stöd*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://media.tmkontor.se/SVLT1071--SVLSF23-2-Gruppstorlekar-extra-anpassningar-och-sarskilt-stod-fran-forskoleklass-till-komvux-230621.pdf>
- Sveriges Lärare. (2025:2). *Skolan som slagfält - En rapport om hur kränkningar, hot och våld har normaliserats bland eleverna*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://lararpdf.tmkontor.se/sv/sveriges-larare/trycksaker/sveriges-larare/undersokningar/skolan-som-slagfalt-pdf.html>
- Sveriges Lärare. (2025:3). *Skyddad titel, skyddslöst yrke – En rapport om hur kränkningar, hot och våld har blivit en vardag för lärare*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://www.sverigeslarare.se/om-oss/opinion-debatt/undersokningar/skyddad-titel-skyddslost-yrke/>
- Sveriges Lärare. (2026:1). *Lärarlegitimation: reformen som kom av sig. En rapport om pedagogisk segregation och om en reform som aldrig fullföljts*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://www.sverigeslarare.se/om-oss/opinion-debatt/undersokningar/lararlegitimation-reformen-som-kom-av-sig/>
- Sveriges Lärare. (2026:2). *F som i Fängelse – En studie om skolans betydelse för att skydda barn och unga från kriminalitet*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://www.sverigeslarare.se/om-oss/opinion-debatt/undersokningar/f-som-i-fangelse2/>
- Yang Hansen, K., & Gustafsson, J.-E. (2019). Identifying the key source of deteriorating educational equity in Sweden between 1998 and 2014. *International Journal of Educational Research*, 79–90.

Sveriges lärare har det viktigaste samhällsuppdraget – att ge våra barn och elever en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Och lärare ska ha bra löner och bra villkor. Som det största akademikerförbundet jobbar vi för att göra skillnad för Sveriges lärare och studie- och yrkesvägledare. Med 300 000 medlemmar är vi en kraft att räkna med på varje arbetsplats.

Sveriges Lärare

sverigeslarare.se/undersokningar — SVLU042 2026-06